

Havikperikelen *Accipiter gentilis* op de Sallandse Heuvelrug

Eef Jansen

Het zal niemand ontgaan zijn dat er nog al wat reuring is ontstaan over de werkwijze van Staatsbosbeheer (SBB) wat betreft het vellen van bomen. Diverse artikelen in de media getuigen daarvan. Ook in Overijssel, op de Sallandse Heuvelrug, is de zaag er flink in gegaan en kunnen we nu ‘genieten’ van vrij uitzicht. ‘Nieuwe Natuur’ mag dit heten. Kwalijk bij dit kapbeleid van SBB is dat zij zich niet houdt aan de ter zake geldende voorschriften vastgelegd in de Gedragscode Bosbeheer opgesteld door Het Boschap, in samenwerking met o.a. Staatsbosbeheer.

Wij verbazen ons er telkens weer over dat in de omgeving van roofvogelnesten wordt gekapt. We moeten daarbij constateren dat men bij SBB kennelijk niet weet dat een marge van 50 meter tot het nest moet worden aangehouden. Gevolg is dat roofvogelnesten niet meer worden gebruikt. Dit gebeurt ook bij nesten die al jaren in gebruik zijn en waar vele malen met succes jonge roofvogels uitvlogen. De wetenschappelijke literatuur laat geen twijfel dat houtkap in de buurt van een nest, of dat nu bezet is of niet, funest is voor het welslagen van een broedgeval (zie bijgevoegde lijst van literatuur). Dat Staatsbosbeheer stelselmatig roofvogelnesten verstoort, bleek al bij een landelijke analyse in 1999 (Bijlsma 1999). De evaluaties van de Gedragscode Bosbeheer laten zien dat er sindsdien niet veel is veranderd (van den Bremer & van Kleunen 2009, Henkens *et al.* 2004).

De Vogelwerkgroep Midden Overijssel (VMO) deed in 2019 aangifte bij de politie van zo’n geval, namelijk kappen van bomen vanaf 5 m van een buizerdnest. Dit leidde tot een onderzoek door de Provincie. Als reactie ontving de VMO een schrijven van de Provincie d.d. 11 oktober 2019.

Hierin lezen we:

Op 25 juni 2019 heeft onze toezichthouder, de heer van Gerrevink, de locatie bezocht. Uit de opgevraagde checklist is gebleken dat de betreffende velling is uitgevoerd op 28 januari 2019. De velling is buiten de periode van de tijdelijke werkstop uitgevoerd conform de gedragscode Bosbeheer. De toezichthouder heeft geconstateerd dat de nestboom na de vellingen niet volledig vrij is komen te staan. De nabije velling was kleinschalig, het doel was het aanleggen van dunningspaden. Het is niet aannemelijk dat het leefgebied van de buizerd is aangetast. De velling leidt daarom niet tot een overtreding van artikel 3.1 lid 2 van de Wet natuurbescherming. Het feit dat het nest dit jaar niet is gebruikt maakt dit niet anders, omdat dit aan andere factoren toegeschreven kan worden dan de velling.

Naar aanleiding van deze bomenkap bij het Buizerdnest hadden wij bij SBB geklaagd. Een van de boswachters was onmiddellijk ter plaatse gaan kijken en liet ons weten dat dit een vergissing was, in het betreffende perceel had helemaal niet gekapt moeten worden. Dat is toch wel een heel ander verhaal dan in het schrijven van de Provincie.

Hoe zou de Provincie weten dat het niet aannemelijk is dat het leefgebied van de Buizerd werd aangetast? Over de dooddoener van de Provincie aan het eind van het citaat kunnen we hoogstens de schouders ophalen. Ook hier geldt: de wetenschappelijke literatuur laat geen twijfel dat vellingen een sterk negatieve uitwerking hebben op het broedsucces. Niet voor niets houden bosbouwers in het buitenland (van Finland en Estland tot Duitsland, Polen, Kroatië en Centraal-Azië) kapvrije zones aan van 300-600 m rond bestaande nesten, afhankelijk van de roofvogelsoort. Wel opvallend dat nadat wij bij SBB ons ongenoegen over deze manier van kappen hadden kenbaar gemaakt er bij het betreffende perceel een bordje verscheen met opschrift 'Kwetsbaar gebied – Niet betreden'. Hoe verzin je het? In hetzelfde provinciale schrijven kregen we ook antwoord op onze vraag naar het wegvangen van Haviken in het kader van een z.g. Korhoenproject.

Daarover schrijft de Provincie:

In 2016 en 2017 zijn geen haviken gevangen en verplaatst. Op 1 mei 2018 is een havikvrouwje gevangen en verplaatst naar Limburg. De havik is in goede gezondheid op een boomstam in het Koningsbosch bij Echt achtergelaten.

Gegevens

Gewicht: 820 gram

Vleugellengte: 31,2 cm

Tarsus: 73,6 mm

Achterteen: 30 mm

Klauw ex. nagel: 8,2 cm (achterteen en voorteen uitgestrekt)

Pootdikte: 6,5 mm

Pootdikte dwars: 8 mm

Ringnummer: 6163569

Het wegvangen van haviken is een beheermaatregel uit het beheerplan voor het Natura2000 gebied de Sallandse Heuvelrug. Voor deze handeling is daarom op grond van artikel 3.3 lid 7 onder b Wet natuurbescherming geen ontheffing vereist. Ook is het vangen gebeurd in samenspraak met Alterra. Alterra beschikt over een ontheffing van de RVO voor het vangen in het kader van onderzoek.

Uit de verstrekte gegevens blijkt dat het hier niet om een vrouwtje maar om een mannetje gaat (zoals overigens ook de ringmaat aangeeft, een 11-mm ring). Tijdens de broedperiode en de eerste weken na het uitkomen van de eieren is het vrouwtje aan het nest gebonden en zorgt het mannetje voor het aanbrengen van voedsel. Wordt een mannetje in deze periode weggevangen dan zal op den duur het vrouwtje het nest verlaten en gaat het broedsel verloren. In onze gegevens van haviknesten op de SHR zien we dat er in 2018 bij Ligtenberg een Havik broedde waarvan wij vaststelden dat op 7 mei het vrouwtje op het nest aanwezig was; op 22 mei was er geen enkele activiteit meer op het nest en op 28 mei moesten we constateren dat het nest inderdaad verlaten was. Toeval of niet? Een verband met de onterechte actie van SBB lijkt niet onwaarschijnlijk. Welke deskundige mag deze exercitie, de vangst van een mannetje in de broedtijd, ondernomen hebben? Je zou toch zeggen dat als je niets weet er toch

ook nog literatuur bestaat waaruit je de broodnodige kennis kunt opdoen. Nota bene in een afstudeerscriptie van J. Hijlkema (2013), in opdracht van SBB uitgevoerd, staan in een overzicht over de prooigewichten van diverse roofvogels (Fig.1, pagina 38) ook de gewichten van de roofvogels zelf vermeld: havikman 700 g, havikvrouw 1100 g. De hele onderneming wordt nog met een wetenschappelijk sausje overgoten door het op te voeren als uitgevoerd onder auspiciën van Alterra. Bij Alterra weet men echter van niets! Dit soort strapatsen haalt SBB uit in het kader van een z.g. Korhoenproject. Het is overigens niet de eerste keer dat SBB in de fout gaat. Ook in 2011 werd een zogenaamd vrouwtje verplaatst terwijl uit de maten en gewichten bleek dat het een mannetje was. Ook in die periode werd een nest verlaten. In andere jaren hebben we niet meegemaakt dat een Havik het nest in de steek liet. In het 2011-geval was ons via het roddelcircuit ter ore gekomen dat er een Havik was verplaatst. Informatie bij SBB leverde toen het volgende commentaar op:

De Havik is op 2 mei 2011 in de ochtend gevangen en geringd door een ervaren ringer. Het was een vrouwtjes Havik zonder broedvlek; na 2 kj, vleugellengte 330 mm, gewicht 762 gram. Dezelfde middag/avond nog is de Havik naar een vooraf besproken plek gebracht in Zuid Limburg op terrein van SBB en daar losgelaten, waarop de Havik wegvloog.

Toen werd nog gesproken over een ervaren ringer; kan zijn, maar verstand van Haviken had hij niet. Al deze acties worden door SBB genomen op basis van de misvatting dat de Havik verantwoordelijk zou zijn voor de teloorgang van het Korhoen. In het artikel ‘Het korhoen, de Havik en Staatsbosbeheer’ (De Takkeling18: 108-121) is al eerder getracht duidelijk te maken dat het vangen en verplaatsen van Haviken een heilloze onderneming is, nog afgezien van de ondeskundigheid van de vangers.

In januari 2014 werd in “Doorstart van het Nederlandse Korhoen?” in de samenvatting over predatie door Haviken opgemerkt:

Samenvattend kan gesteld worden dat kwantitatieve gegevens en daarop gebaseerde analyses die inzicht geven in de gevolgen van predatorcontrole voor de korhoenpopulatie op dit moment grotendeels ontbreken, zodat niet is vast te stellen wat het belang is (geweest) voor de populatieontwikkeling van het korhoen. Mogelijk heeft de havik-populatie in het gebied een negatief effect gehad op de populatieontwikkeling vanaf de eeuwwisseling, maar ook dit blijft speculatief door een gebrek aan kwantitatieve gegevens. Wel is duidelijk dat het korhoen sterk in aantal achteruit is gegaan in de periode dat afschot van vossen en kraaien relatief intensief was, dit suggereert dat het een onvoldoende adequaat middel is geweest om de populatieafname te keren.

In 2019 werd door SBB een onderzoek gestart naar het terreingebruik van marter en Havik op de Sallandse Heuvelrug. Op zich nuttig onderzoek. Wij kregen begin 2019 het onderzoeksvoorstel daarvoor in handen, zoals geformuleerd door Kathelijne Maes. Het voorstel verdiende niet de schoonheidsprijs, wat betreft zorgvuldigheid en realiteitszin. Veel knip- en plakwerk en een uitgebreide literatuurlijst waarin mondelinge mededelingen plotseling tot literatuur werden verheven. Wij hebben onze kritiek op het voorstel doorgestuurd naar de contactpersoon bij SBB, Corné Balemans.

Daarbij werd tevens gevraagd naar gegevens over gevangen en verplaatste Haviken en om inzage van door het bevoegd gezag aan SBB ter zake verleende vergunningen c.q. ontheffingen. Tot nog toe hebben we hierop geen reactie ontvangen.

Het onderzoek naar het terreingebruik door de Havik ging inderdaad in 2019 van start. Er werden 7 Haviken gevangen en van GPS-zender voorzien, dit gebeurde bij 6 Haviken in de periode van 19 februari tot en met 1 maart en bij 1 exemplaar nog op 19 april. De verzamelde GPS-gegevens leveren vast interessante informatie over het doen en laten van de vogels. Het zou de moeite waard zijn als de onderzoekers in een openbaar tijdschrift, desnoods *De Takkeling*, hun onderzoek, voor zover het de Havik betreft, zouden publiceren. In het kader van het onderzoek werden eind mei ook nog camera's opgehangen bij drie nesten. Gevolg van deze operatie was dat twee nesten werden verlaten. Het lijkt ons dat de onderzoekers beter eerst bij de Werkgroep Roofvogels Nederland (WRN) hun licht hadden kunnen opsteken. In *De Takkeling* 27: 99 besteedt Rob Bijlsma aandacht aan de vele mogelijkheden die nieuwe apparatuur als camera's, GPS-zenders en mini-elektronica ons bieden bij het ontdekken van het verborgen leven van onze roofvogels. Daarvan moet zeker gebruik gemaakt worden. Elders in hetzelfde nummer van *De Takkeling* (p. 183) staat echter ook een waarschuwing tegen het onzorgvuldig plaatsen van camera's bij nesten. Dat zouden de onderzoekers op de Sallandse Heuvelrug ter harte moeten nemen.

Tijdens de eindpresentatie van het onderzoek op 12 juli 2019 liet de heer Balemans mij desgevraagd weten dat hij nog contact met ons opnemen. Daar wachten we nu nog op. Tot mijn verbazing ontving ik wel, via een van de onderzoekers, het eindverslag van het onderzoek (na toestemming van de heer Balemans!). Het lijkt er sterk op dat SBB zo weinig mogelijk openbaar wil maken over alle acties rond het Korhoenproject dat al jaren loopt. Wij zouden bijvoorbeeld willen weten hoeveel Korhoenders er inmiddels uit Zweden zijn gehaald en hoeveel daarvan nog in leven zijn. Wat mag de hele operatie tot behoud van het Korhoen zo langzaamaan gekost hebben? Dat moet inmiddels de miljoenen euro ruim zijn gepasseerd.

Elk jaar worden nu nieuwe Korhoenders aangevoerd uit Zweden. Ook dit jaar weer. Dat moet wel omdat anders de subsidie verloren dreigt te gaan, aldus een medewerker van SBB in het Buitencentrum. Het excuus dat de Sallandse heuvelrug een Natura-2000 gebied is en dus de verplichting inhoudt het Korhoen in Salland te behouden is moeilijk vol te houden. De verslechtering van het leefgebied is dusdanig dat het Korhoen zich in Nederland niet meer kan handhaven. Jammer, maar het is niet anders. In een bodemloze put geld blijven storten en aan een dood paard trekken verandert daar niets aan. We zullen de consequenties van een totaal verpest milieu moeten aanvaarden en ons realiseren dat: Waar niets is de keizer zijn recht verliest!

Literatuur

- Bijlsma R.G. 1997. Handleiding veldonderzoek Roofvogels. KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- Bijlsma R.G. 1999. Stelselmatige vernietiging van bezette roofvogelnesten door Staatsbosbeheer. De Takkeling 7: 59-64.
- Bijlsma R.G. 1999. Zomervellingen desastreus voor broedvogels. Nederlands Bosbouw Tijdschrift 71: 42-46.
- Bijlsma R.G. & Jansen E. 2010. Het Korhoen, de Havik en Staatsbosbeheer. De Takkeling 18: 108-121.
- Bijlsma R.G. 2019. Oude en nieuwe manieren van roofvogelonderzoek. De Takkeling 27: 99.
- Bijlsma R.G. 2019. Gebruik van wildcamera's bij nesten. De Takkeling 27: 183.
- Bück W., Knoops D., Koopman D. & Lappee L. 2019. Terreingebruik van boommarter (*Martes martes*) en havik (*Accipiter gentilis*) met betrekking tot het korhoen (*Lyrurus tetrix*) op de Sallandse Heuvelrug Onderzoeksrapport HAS, 's-Hertogenbosch.
- Bremer L. van den & van Kleunen A. 2009. Evaluatie toepassing Gedragscode Zorgvuldig Bosbeheer met betrekking tot broedvogels. Sovon-rapport 209/07. Nijmegen.
- Henkens R. 2005. De Gedragscode Zorgvuldig Bosbeheer 2004 geëvalueerd. Vakblad Bos Natuur Landschap 2: 22-24.
- Henkens R.J.H.G., Kwak R.G.M. & van Blitterswijk H. 2004. Gedragscode Zorgvuldig Bosbeheer in de praktijk: evaluatie en optimalisatie. Alterra-rapport 1036, Wageningen.
- Hijlkema J. 2013. Het korhoen op de Sallandse Heuvelrug, afstudeerscriptie in opdracht van Staatsbosbeheer. Van Hall Larenstein, Velp.
- Jansman H.A.H., Buij R., de Groot G.A. en Hammers M. 2014. Doorstart van het Nederlandse Korhoen? Alterra rapport 2014-1, Wageningen.
- Koning F.J. & Koning H.J. 2016. Roofvogels in de Amsterdamse Waterleidingduinen in 2015, met opmerkingen over het beheer van de duinen. De Takkeling 24: 148-155.
- Maes K. 2018. Het terreingebruik van de marter (*Martes*) en de havik (*Accipiter gentilis*) op de Sallandse Heuvelrug, onderzoeksvoorstel.

Adres: Orchidee 8, 7443 LG Nijverdal.